

УДК 159.923.3

ПСИХОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕЖИВАНЬ ПОВ'ЯЗАНИХ З РОБОЮ У МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Посохова Я.С.

Харківський національний університет внутрішніх справ

Проведено психологічне дослідження серед слухачів курсів первинної професійної підготовки для працівників патрульної служби з урахуванням різних аспектів переживань, пов'язаних з роботою за шкалою AVEM. Показана важливість якісної оцінки переживань в процесі навчальної і професійної адаптації, а шкала AVEM є ефективним інструментом оцінки рівня адаптації організму до умов екстремальних ситуацій професійної діяльності.

Ключові слова: шкали AVEM, патрульні поліцейські, початкове професійне навчання, професійна адаптація.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження пов'язана з тим, що в даний час відбувається реформування органів внутрішніх справ України, відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», яка була затверджена Указом Президента України від 12 січня 2015 року. Метою державної політики в цій сфері є коригування завдань і функцій правоохоронних органів, впровадження нових принципів прохо-

дження служби, нових критеріїв оцінки роботи правоохоронців для підвищення рівня захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави від протиправних посягань [4].

В результаті проведених реформ, посилюються вимоги до якостей і результатів роботи осіб, зайнятих в системі правоохоронної діяльності, що збільшує емоційні навантаження на поліцейських. Даний фактор посилює і без того

значний стресогенний компонент в ситуації професійної діяльності.

Поліція України, зокрема її патрульна служба, поповнилася численними свіжими кадрами. Згідно ст. 52 закону України «Про Національну поліцію» конкурс на службу в поліції обов'язково проводиться серед осіб, які вперше приймаються на службу в поліцію з призначенням на посади молодшого складу поліції. Так, серед нових патрульних поліцейських – люди різних професій: колишні будівельники, підприємці, юристи, архітектори, ветеринари, теологи і володарі ступеня MBA, що пройшли протягом двох з половиною місяців спеціальну підготовку. Всіх їх об'єднує прагнення боротися з корупцією і знайти себе в іншій професійній діяльності. І всі вони знаходяться в процесі професійного становлення. Причому для більшості з них мова йтиме про вторинну (а для деяких і більше) професіоналізацію, і, відповідно, про процеси формування нової професійної ідентичності.

Відомо, що діяльність співробітників поліції характеризується такими ситуаціями, які впливають на особистість поліцейського і його діяльність, називають їх екстремальними ситуаціями. Підвищення екстремальності в професійній діяльності співробітника поліції, пов'язане із затриманням злочинців, застосуванням зброї, забезпеченням правопорядку в період масових заходів, стихійних лих та надзвичайних ситуацій [2, с. 531-533].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні психологічні дослідження системи органів внутрішніх справ, вказують нам на те, що служба діяльність працівників ОВС пов'язана з широким спектром екстремальних ситуацій і протікає в екстремальних умовах. Такі вчені, як Л.І. Анциферова, О.І. Адаєв, А.О. Деркач, Л.М. Аболін, О.О. Волков, О.М. Столяренко, В.М. Смірнов, В.Г. Зазікін, О.Р. Рагінов, В.Е. Чудновський, Г.С. Човдилова описали важливість емоційного компонента в екстремальних ситуаціях, що негативно впливає на фізичний та психологічний стан людини.

На думку В.В. Авдєєва, негативно впливаючими факторами можуть бути: різні емоційні дії, переживання пов'язані з небезпекою, складністю, новизною, високою відповідальністю виконуваної діяльності, обмеженням ліміту часу на прийняття рішення, при надмірному навантаженні на психіку та тіло людини [1].

З іншого боку, такі прояви неблагополуччя емоційної сфери, як тривожність, емоційне вигорання є передвісником невротів (О.В. Захаров, А.С. Співаковська, Б.Д. Карвасарський та ін); сприяють порушенню поведінки, дезорганізації продуктивної діяльності (Є.О. Клімов, А.К. Маркова, Л.М. Собчик, С.Д. Spielberg та ін).

В дослідженні причин професійного стресу часто зазначається, що однією з важливих є недостатня ідентифікація особистості з професійним середовищем, тобто діяльність сприймається як чужа, ворожа (Е. Еріксон, Л. Климова, К. Абульханова-Славська, В. Зливікова, Г. Ложкіна).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В даній роботі особливу увагу приділено дослідженню психологічних переживань пов'язаних з професією у майбутніх

патрульних поліцейських України, значний відсоток яких не мав ніякого відношення до правоохоронної діяльності. Емоційний компонент відіграє важливу роль при формуванні професійної ідентичності та є запорукою ефективної діяльності особистості спеціаліста. Становлення професійної ідентичності поліцейського в умовах трансформаційного суспільства потребує особливої уваги дослідників, враховуючи підвищену інтенсивність і складність даного процесу.

Формулювання цілей статті.

1. Дослідити типи поведінки в професійному середовищі.

2. Діагностувати та виявити переживання пов'язанні з роботою у майбутніх патрульних поліцейських.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діагностика і виявлення переживань, пов'язаних з роботою у майбутніх патрульних поліцейських є запорукою не тільки ефективної діяльності, але й гармонійності особистості фахівця. У дослідженні брали участь слухачі курсів первинної професійної підготовки патрульної поліції України, у кількості 270 осіб. Нами був використаний «Опитувальник поведінки і переживання, пов'язаного з роботою (AVEM)» U. Schaarschmidta і A. Fischera. Даний варіант адаптований Т. Ронгінською. Опитувальник AVEM є багатометричним діагностичним інструментом, що дозволяє визначати типи поведінки людей в ситуації пред'явлення ними професійних вимог. Автори опитувальника визначають три основні сфери особистості:

1. Професійна активність, відображена в категоріях суб'єктивного значення діяльності, професійних домагань, готовності до енергетичних витрат, прагненням до досконалості при виконанні завдань, а також здатністю до підтримання дистанції між особистою і професійною життєвими сферами.

2. Психічна стійкість та стратегії подолання проблемних ситуацій, представлені в тенденції до відмови від подальшого виконання професійних завдань, особливо в ситуаціях поразок і невдач; в активній стратегії подолання труднощів, а також внутрішньої рівноваги. Ці ознаки відбивають два різні способи поведінки у складній ситуації: у відкритій взаємодії з проблемами або в уникненні їх рішень.

3. Емоційне відношення до роботи, вираження якого стає почуття соціальної підтримки, професійного успіху та життєвого задоволення.

Область поведінки і переживання у професійному середовищі описується 11 шкалами опитувальника, які враховують три вище наведені сфери особистості. Дані про розподіл сфер особистості серед вибірки наведено в таблиці 1.

Виходячи з отриманих результатів, нами було встановлено, що сфера особистості як «Професійна активність» є домінуючою серед слухачів. Дані показники свідчать про те, що професійний вибір слухачів був усвідомлений. Період навчання займає важливе місце в їхньому житті. Спостерігається прагнення підвищувати свій професійний рівень та готовність віддати всі сили на виконання своїх професійних завдань.

Слід зазначити, досить невисокий показник в сфері «Емоційне відношення до роботи». Це можна пояснити змістом первинного етапу адаптації

слухачів первинної підготовки патрульних поліцейських до нових умов діяльності у навчальному середовищі. В даний період відбувається формування нової соціальної ролі слухача, сприйняття себе та оточуючих як елементів нового соціального середовища та нової соціальної системи.

Таблиця 1

Середні значення та стандартні відхилення сфери особистості за AVEM (N = 270)

Сфера особистості	M	SD
Професійна активність. Шкали: BA, BE, VB, PS, DF	29,34	1,49
Психічна стійкість та стратегії подолання проблемних ситуацій. Шкали: RT, OP, IR	15,12	1,78
Емоційне відношення до роботи. Шкали: EE, LZ, SU	13,83	1,89

Примітка: у назвах шкал збережені оригінальні німецькі скорочення: BA – *Subjektive Beclcutsamkeit der Arbeit*; BE – *Beruflicher Ehrgeiz*; VB – *Verausgabungsbereitschaft*; PS – *Perfektionsstreben*; DF – *Distanzierungsfahigkeit*; RT – *Resignationstendenz bei MiBerfolg*; OP – *Offensive Problembewaltigung*; IR – *Innere Ruhe imd Ausgeglichenheit*; EE – *Erfolgserleben ira Beruf*; LZ – *Lebenszufriedenheit*; SU – *Erleben sozialer Unterstutzung*.

Джерело: розроблено автором

На основі аналізу показників окремих шкал опитувальника і їх взаємозв'язків U. Schaarschmidt і A. Fischer виділили чотири типи поведінки і переживання в професійному середовищі:

1. Тип G – здоровий тип (нім. gesund – здоровий), активний, здатний до вирішення важких проблем, конструктивного подолання ситуацій невдач, які розглядає не як джерело негативних емоцій, а як стимул для пошуку активних стратегій їх подолання; надає роботі великого значення, контролюючий власні енергетичні витрати.

2. Тип S – тип економний, оцудливий (нім. sparsam – економний, оцудливий), з середнім рівнем мотивації, енергетичних витрат і професійних домагань, здатний до збереження дистанції по відношенню до професійної діяльності, задоволений результатами своєї праці. Характерна риса цього типу – загальна життєва задоволеність, джерелом якої можуть бути ситуації, не пов'язані з роботою.

3. Тип A – тип ризику, незадоволеності, що характеризується екстремально високим суб'єктивним значенням професійної діяльності, високою готовністю до енергетичних витрат, низькою стійкістю до фрустрації і стресу. Переважають негативних емоцій як наслідок відбувається психічне перевантаження, прагнення до досконалості. Пов'язаний з незадоволеністю результатами своєї діяльності, а також характеризується відсутністю соціальної підтримки. Все вище сказане, дозволяє віднести цей тип до групи ризику з високою ймовірністю швидкого розвитку синдрому професійного вигорання.

4. Тип B – тип вигорання (англ. burnout – вигорання), занепокоєння, відзначений низьким суб'єктивним значенням діяльності, низькою стресостійкістю, обмеженою здатністю до релаксації і конструктивного вирішення проблем. Тенденція до відмови прийняття рішення у важких ситуаціях, характеризується постійним відчуттям неспокою і безпредметного страху [3].

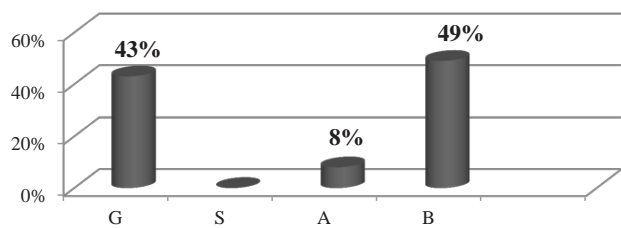

Рис. 1. Розподіл типів поведінки і переживання слухачів патрульної поліції згідно з опитувальником AVEM

Джерело: розроблено автором

Згідно з отриманими даними, тип поведінки «B» є домінуючим для 49% слухачів. Дана поведінка відображає емоційне виснаження організму і відповідає картині синдрому професійного вигорання. Дані показники, можливо, пояснити за допомогою високих показників шкали «Професійні вимоги», яка характеризується прагненням до професійного зростання і вимагає великих енергетичних витрат.

Тип поведінки «G» представлений у 43% респондентів. Даний тип поведінки є найефективнішим у професійній діяльності. Майбутній поліцейський надає роботі високого значення, але здатний контролювати власні енергетичні витрати, негативні ситуації приймає як стимул для пошуку шляхів їх подолання.

Тип поведінки «A» спостерігається у 8% слухачів. За класичним описом M. Friedman і R. H. Rosenman, тип «A» характеризується екстремально високим суб'єктивним значенням професійної діяльності, високою готовністю до енергетичних витрат, низькою стійкістю до фрустрації і стресу. Тому дана кількість досліджуваних може бути віднесена до групи ризику з високою ймовірністю швидкого розвитку синдрому професійного вигорання.

Тип поведінки «S» не представлений в даній вибірці випробовуваних. Поведінка типу «S» спостерігається у людей з середнім рівнем мотивації, не великими енергетичними витратами та не значними професійними домаганнями. Характерна риса цього типу – загальна життєва задоволеність, джерелом якої можуть бути ситуації, не пов'язані з роботою. Але, для слухачів одним з головних критерієм приходу на курси первинної професійної підготовки було бажання і прагнення змінити правоохоронну систему, яка вимагала повного «перезавантаження».

Оцінку ступеня психічного навантаження патрульних поліцейських відображають 11 шкал опитувальника AVEM, які враховують три наведені вище сфери особистості. В табл. 2 представлені середні значення і стандартні відхилення показників шкал опитувальника.

Як показують вищенаведені дані, слухачі курсів підготовки патрульних поліцейських, характеризуються високою активністю в навчальній діяльності, що виявляється в підвищеній схильності до енергетичних витрат і високим професійним вимогам. Однак, відмічається тенденція до відмови в ситуації невдачі, зниження почуття успішності в професійній діяльності, а також недостатньо сформовані почуття соціальної підтримки. Високий рівень активності знаходиться у відповідності

з помірною тенденцією до відмови в ситуації невдачі. Цікавим є тенденція у слухачів до підтримування дистанції по відношенню до роботи, що говорить про здатність до релаксації і відпочинку, в той час як для більшості слухачів домінуючим є тип поведінки, який характеризується низькою здатністю до релаксації та стресостійкістю, а також призводить до емоційного виснаження.

Таблиця 2
Середні значення і стандартні відхилення показників шкал AVEM (N = 270)

Шкала	M	SD
BA – Суб'єктивне значення діяльності	5,25	1,41
BE – Професійні домагання.	6,53	1,56
VB – Готовність до енергетичних витрат	5,88	1,48
PS – Прагнення до досконалості	5,92	1,66
DF – Здатність до підтримування дистанції по відношенню до роботи	5,76	1,39
RT – Тенденція до відмови в ситуації невдачі	3,94	1,93
OP – Активна стратегія вирішення проблем	5,69	1,75
IR – Внутрішній спокій та рівновага	5,49	1,66
EE – Почуття успішності в професійній діяльності	4,06	2,33
LZ – Задоволеність життям	5,21	1,85
SU – Відчуття соціальної підтримки	4,56	1,5

Джерело: розроблено автором

Висновки з даного дослідження і перспективи. Таким чином, ми дослідили переживання майбутніх патрульних поліцейських, визначили

домінуючі сфери особистості і типи поведінки. Виходячи з цього, ми можемо сказати, що в період навчання у слухачів формується свідомість приналежності до нового середовища, відбувається ідентифікація з професією. Дані процеси потребують наявності почуттів довіри до професійної діяльності, усвідомлення власної участі і можливості впливу на події, адже саме переконання в тому, що розвиток подій буде відповідати очікуванням індивіда сприятиме гармонійному професійному становленню майбутнього правоохоронця. Одночасно це стає основою для формування активних стратегій подолання стресу і в результаті – для зростання успішності діяльності. Процес соціальної адаптації слухачів характеризує ряд рис, властивих етапу професійної адаптації. На перший план виступають професійні домагання, прагнення до досконалості і готовність до енергетичних витрат. Однак, іншою проблемою цього періоду навчання стає почуття успішності в професійній діяльності, вміння приймати рішення в нових складних умовах. Психоемоційна стійкість у професійній діяльності майбутніх поліцейських, вимагає помірних показників за даними шкалами опитувальника. Так як надмірна готовність до виконуваної професійної діяльності, концентрація на виконуваних функціях, може призвести до втрати почуття емоційної стабільності і рівноваги, які так необхідні в силових структурах. Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми, але відкриває перспективи для подальшого її вивчення в контексті розгляду професійної ідентичності на ранніх етапах професійного становлення.

Список літератури:

1. Авдеев В. В. Психологические основы повышения эффективности деятельности работников ОВД в экстремальных ситуациях / В. В. Авдеев. – М. – 1988. – 500 с.
2. Беляева Л. И. Психологические особенности экстремальных ситуаций правоохранительной деятельности // Прикладная юридическая психология / под ред. А. М. Столяренко. – М. – 2001. – 600 с.
3. Опросник поведения и переживания, связанного с работой / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://sites.google.com/site/test300m/avem>
4. Указ Президента України «Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 р. № 5/2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/5/2015>

Посохова Я.С.

Харьковский национальный университет внутренних дел

ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ПЕРЕЖИВАНИЙ, СВЯЗАННЫХ С РАБОТОЙ, У БУДУЩИХ ПОЛИЦЕЙСКИХ

Аннотация

Проведено психологическое исследование среди слушателей курсов первичной профессиональной подготовки для сотрудников патрульной службы с учётом различных аспектов переживаний, связанных с работой по шкале AVEM. Показана важность качественной оценки переживаний в процессе учебной и профессиональной адаптации, а шкала AVEM является эффективным инструментом оценки уровня адаптации организма к условиям экстремальных ситуаций профессиональной деятельности.

Ключевые слова: шкалы AVEM, патрульные полицейские, начальное профессиональное обучение, профессиональная адаптация.

Posokhova Y.S.

Kharkiv National University of Internal Affairs

PSYCHOLOGICAL RESEARCH ON THE EXPERIENCES CONNECTED WITH THE WORK OF THE FUTURE POLICE OFFICERS

Summary

Psychological research was conducted among the students of the primary vocational training for employees of patrol police, taking into account different aspects of the experiences associated with the work on the AVEM scale. It shows the importance of the qualitative assessment of the experiences in the process of learning and professional adaptation, and AVEM scale is an effective tool to assess the level of adaptation to the conditions of extreme situations of professional work.

Keywords: AVEM scale, police patrol, primary vocational training, professional adaptation.